

20
ΕΛΕΓΧΟΣ

ΕΠΙΚΡΙΣΕΩΝ

ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΝ ΤΩ ΕΘΝΙΚΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

(8 — Ὀδὸς Λυκούργου — 8)

1900

ΕΛΕΓΧΟΣ

ΕΠΙΚΡΙΣΕΩΝ

ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΝ ΤΩ ΕΘΝΙΚΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

(8 — Ὀδὸς Ἀνκούργου — 8)

1900

Ὅτε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἤκουσα παρὰ τινος φίλου ὅτι ὁ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ κ. Ἀντ. Οἰκονόμος ἐδημοσίευσεν ἐν τινι ἐφημερίδι ἐνταῦθα βραχεῖαν τινὰ ἐπιστημονικὴν διατριβήν, τὸ πρᾶγμα μοι ἐφάνη ἀρκετὰ παράδοξον, καὶ περισσότερον ἀπίστευτον ἀπὸ τὸ γεγονὸς τὸ ὅποιον ἱστορεῖ ὁ Ἡρόδοτος, ὅτι ἡμίονος ἔτεκε ποτε ἡμίονον. Ἡ πνευματικὴ στείρωσις τοῦ κ. Οἰκονόμου εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἀληθῶς μόνον εἰς θαῦμα, παραπλήσιον πρὸς τὸ τῆς γονοποιίας ἡμίονου, θὰ ἡδύνατο ν' ἀποδοθῇ καὶ τὸ ἐλάχιστον φαινόμενον διανοητικῆς παραγωγῆς παρ' αὐτῷ. Ἀλλ' ἐσκέφθην ὅτι «τὸ τῆς ἀνάγκης ἔστ' ἀδήριτον σθένος», καὶ ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῆς δὲν ἦτο ἀδύνατον καὶ θαύματα νὰ συντελεσθῶσιν. Καὶ εἶναι βαρυτάτη ὄντως ἡ πιέζουσα αὐτὸν ἀνάγκη. Συναισθάνεται τὴν ὑποχρέωσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει, νὰ συγκαλύψῃ κατὰ τὸ ἐνὸν τὸ δυσεξίτηλον τῆς λογοκλοπίας ἄγος διὰ τινος ἐπιστημονικῆς διατριβῆς, κατανοεῖ ὅποσον ἀφόρητος κατέστη ἡ θέσις του, μόνου ἐπισήμου διδασκάλου τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης ἀβδηριτικοῖς κρίμασι κατασταθέντος καὶ ὅμως διαδραματίζοντος κωφὸν καὶ βωδὸν πρόσωπον ἐν χώρᾳ βριθούσῃ ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν ἀνεκδότων, ἐν μέσῳ χορείας ἐντοπίων καὶ ξένων ἀρχαιολόγων μετὰ φιλοτιμίας καὶ ζήλου πολλοῦ ἐργαζομένων καὶ προαγόντων τὴν ἐπιστήμην τῆς ἀρχαιολογίας, κατανοεῖ ὅτι τὸ τῆς σιγῆς γέρας δὲν εἶναι πάντοτε ἀκίνδυνον· καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἐνέτεινε βεβαίως πάσας τὰς δυνάμεις του, θὰ ἐμόχθησεν ὑπερανθρώπως, καὶ μετὰ πολυετῇ δυστοκίᾳ θὰ προήγαγεν εἰς φῶς δισέλιδον ἢ τρισέλιδόν τι κατασκευάσμα.

Ἀλλ' ὁποῖόν τι θὰ εἶναι ἄρᾳ γε, ἐσκεπτόμην, τὸ θέμα τοῦ ἔργου τούτου; Ὅτι θ' ἀπετόλμησε νέαν τινὰ λογοκλοπίαν δὲν ἐφαίνετο πιθανόν, διότι τοιαύτη ἐπιχειρήσις δὲν εὐδοκιμεῖ πάντοτε· ἂν μὲν δὲν ἀποκαλυφθῇ ἐνδέχεται νὰ περάσῃ ὡς ἐμβριθῆς ἐπιστήμων ὁ θρασὺς κλέ-

πτῆς τῆς πνευματικῆς ιδιοκτησίας· ἀλλ' ἂν ἐλεγχθῇ, πάσχει τὸ τοῦ κολοιοῦ πάθημα, τοῦ διὰ ξένων πτερῶν κοσμηθέντος. Τὰ ἐκ τῆς κλοπῆς ὠφελήματα καρποῦται μόνον ἂν κατορθώσῃ ν' ἀποκρύψῃ τὴν πρᾶξιν του· ἄλλως, ὡς οἱ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ νεανίσκοι, ἀποκαλυπτόμενος δυσφημεῖται ὡς κακῶς κλέψας. Καὶ ὁ κ. Οἰκονόμος ἔλαβε πικράν πείραν τοῦ πράγματος, ἀποτυχὼν εἰς τὰς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις του, μεθ' ὅλην τὴν ἐπιμέλειαν ἣν κατέβαλεν πρὸς ἀπόκρυψιν τῶν ἰχνῶν. Ἐν τῷ περὶ Μύρωνος κλωπικῷ συνονθυλεύματί του ἠρκέσθη μετριοφρόνως καὶ εἰς ἔωλον σοφίαν, ἀφοῦ ἔκλεψε καὶ ἐκ διατριβῆς τοῦ Jakobs ἐκδοθείσης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος, βέβαιος ὅτι αὕτη τοῦλάχιστον ἡ κλοπὴ δὲν θ' ἀνεκαλύπτετο· ἀλλ' ὁ κ. Μυλωνᾶς καὶ ταύτην πλήν τῶν ἄλλων ἀπεκάλυψε. Μετὰ παρέλευσιν ἐνὸς ἔτους περίπου ἀπὸ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς πρώτης λογοκλοπίας ἐπεχείρησε καὶ δευτέραν, δημοσιεύσας διατριβὴν περὶ τοῦ τάφου τοῦ Σοφοκλέους ἐκ μιᾶς ἢ δύο σελίδων· τὸ ὑλικὸν αὐτῆς ἀπῆρτισε κλέψας ἐκ δύο διατριβῶν περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, δημοσιευθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνος Δ. Πανταζῆ καὶ τοῦ Οὐγγρου Ἰωάννου Τέλφου ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ ἐφημερίδι *Καιροῖς* τοῦ 1872· ἡ πρᾶξις ὡμοίαζε περίπου πρὸς κλοπὴν, διαπραχθεῖσαν νύκτωρ ἐν ἐρήμῳ καὶ ἀπατήτῳ τόπῳ, καὶ ὁ δράστης ἤλπιζεν ἴσως ὅτι θὰ διέφευγε τὴν προσοχὴν καὶ τοῦ ὀξυδερκεστάτου ἀνακριτοῦ. Ἀλλ' ὅμως τὴν κλοπὴν ταύτην ἀνεκάλυψε καὶ ἐστηλίτευσεν ὁ κ. Ν. Γ. Πολίτης ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς *Ἑστίας* τοῦ 1888.

Ἀφοῦ δὲ νέαν λογοκλοπίαν μετὰ τὰ παθήματα ταῦτα δύσκολον ἐφαίνετο ν' ἀποτολμήσῃ, πρωτότυπον δ' ἀρχαιολογικὴν διατριβὴν ἀπεδείχθη ἀνίκανος νὰ γράψῃ, ἐφρόνουν ὅτι θὰ ἡσχολήθη εἰς ἔργον τι ἄλλο, ἀπλοῦν καθ' ἑαυτὸ καὶ παρουσιάζον χροιάν τινα ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, ἄλλως δὲ καὶ ἐπιβεβλημένον αὐτῷ. Πρό τινων ἐτῶν δηλαδή, τῷ 1896, εἶχεν ἀναλάβῃ δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας σκαφὴν ἐν τῷ ἔξῳ Κεραμεικῷ, ἣν δὲν ἡδυνήθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς σκαφῆς εὑρε δύο στήλας ἐνεπιγράφοις, περιεχοῦσας ψηφίσματα, ταύτας δὲ κατὰ τὰ κρατοῦντα παρὰ τοῖς ἀρχαιολόγοις νόμιμα, οὐδεὶς ἄλλος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδώσῃ, ἀλλὰ μόνος ὁ εὐρών. Ἀλλ' ὁ εὐρών δὲν ἐτόλμα ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐκδοσιν, καὶ αἱ στήλαι κατὰ κεινται ἀνέκδοτοι ἀπὸ τοσούτων ἐτῶν ἐν τῷ ἐπιγραφικῷ μουσεῖῳ. Ἐπίστευον λοι-

πὸν ὅτι ὁ κ. Οἰκονόμος, συναισθανθεὶς ἐπὶ τέλους ὁπόσον ἄτοπος καὶ ἀδικαιολόγητος ἦτο ἡ διαγωγή του, θ' ἀνέλαβε νὰ τὰς ἐκδώσῃ ὅπως ὅπως, καὶ τὸ δημοσίευμά του περὶ τῶν ἐπιγραφῶν ἐκείνων θὰ ἐπραγματεύετο.

Ἄλλ' αἱ εἰκασίαι μου εἶδον ὅτι ἦσαν ἐσφαλμέναι, ὅτε ἀνέγνων τὸ δημοσίευμα, προμηθευθεὶς τὸ φύλλον, ἐν ᾧ κατεχωρίσθη, μετὰ δυσχερείας πολλῆς, διότι δὲν εἶναι ἐκ τῶν κυκλοφορούντων ἢ πωλουμένων ἐνταῦθα, προωρισμένον δι' ἐξωτερικὴν κατανάλωσιν, ἀληθὲς article d'exportation, σπανίζον ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ἀγορᾷ. Ἀντὶ διατριβῆς ἐπιστημονικῆς, ἔστω καὶ ἐκδόσεως τῶν δύο ἐπιγραφῶν, ἀνέγνων ἐν αὐτῷ ἐπικρίσιν τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου μεταφράσεως τοῦ *Ἐγχειριδίου τῆς ἀρχαιολογίας* τοῦ Γερμανοῦ Γίλμπερτ, ἧς τὸ μὲν πρῶτον τεῦχος ἐξεδόθη τῷ 1897, τὸ δὲ τελευταῖον πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους. Καὶ ἀκούων ἐπικρίσιν, ἃς μὴ φαντασθῇ τις ὅτι πρόκειται περὶ κρίσεως, ἀδίκου ἢ ἀλόγου ἀδιάφορον, ἀλλὰ κρίσεως ἐν συνεχεῖ λόγῳ μετὰ τάξεώς τινος καὶ συναρτήσεως ἐννοιῶν γεγραμμένης. Τὸ ἔργον τοῦ κ. Οἰκονόμου συνίσταται εἰς κατάλογον σφαλμάτων, ἅτινα ἰσχυρίζεται ὅτι παρατήρησεν ἐν τῇ μεταφράσει, κατάλογον διακοπτόμενον δι' ἐπιφωνήσεων ὕβριστικῶν, ἐλεγχοῦσῶν ἐσχάτην ἀναγωγίαν καὶ χυδαίότητα.

Εἶναι βεβαίως ἀξιοθρήνητον, καὶ μαρτυρεῖ ἔλλειψιν σεβασμοῦ πρὸς τὸ κοινὸν καὶ ἠθικὴν πώρωσιν, τὸ δυστυχῶς οὐχὶ σπανίζον παρ' ἡμῖν σύστημα κριτικῆς, καθ' ὃ μονομερῶς ἐξετάζονται τὰ πνευματικὰ ἔργα, ἀπὸ ἀπόψεως εὐμενοῦς ἢ δυσμενοῦς, ἐξαιρομένων τῶν πλεονεκτημάτων καὶ παρασιωπωμένης πάσης κακίας ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει, ἐν δὲ τῇ ἐτέρᾳ μεγεθυνομένων τὸν ἀντικείμενον τῶν πλημμελειῶν καὶ μόνον τούτων ἐξιχνιαζομένων. Ἀλλὰ βδελυγμίαν αὐτόχρημα ἐμποιεῖ τὸ πρᾶγμα, ὅταν κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ἐντίμους καὶ φιλοπόνους ἐπιστήμονας κρίνωσιν ἄνθρωποι οὐδὲν ποτε γράψαντες, ὀλοτελῶς ξένοι τῆς ἐπιστημονικῆς κινήσεως τοῦ ἔθνους, μισόκαλοι καὶ πνευματικῶς ἀνάπηροι. Πειρώμενοι νὰ κατασπιλώσωσι τοὺς ἄλλους, νομίζουσιν ὅτι θὰ κατορθώσωσιν οὕτω νὰ τοὺς ἀφομοιώσωσι πρὸς ἑαυτούς, καὶ θέτοντες πάντα ὑπὸ μίαν Μύκονον ὅτι θὰ ἀποκρύψωσι τὴν ἰδίαν εὐτέλειαν ἐν γενικῇ συγχύσει τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν πονηρῶν, τῶν μελισσῶν καὶ τῶν κηφῆνων. Πρὸ τῶν τοιούτων ἐπικριτῶν, ὁμοιαζόντων πρὸς τὰς μυθολογουμένας Ἀρπυίας, ὧν

μόνον ἔργον ἦτο νὰ μολύνωσι καὶ καθιστῶσιν ἄβρωτα τὰ παρατεθειμένα εἰς τὰς ξένας τραπέζας ἐδέσματα, παρέρχεται ἕκαστος μετὰ περιφρονησεως, καὶ ἂν ἀκόμη ὀρθαὶ καὶ ἀκριβεῖς εἶναι αἱ ἐπικρίσεις των. Καὶ ἐνθυμεῖται τὸ εὐφυές τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου τέχνασμα, ὅστις ὅπως σκώπη τὸν φιλόσοφον, τὸν ζητοῦντα νὰ ὀρίσῃ τί ἐστὶ κίνησις, ἐγερθεὶς ἤρχισε νὰ περιπατῇ. Διότι μόνος ὁ διὰ τοῦ παραδείγματος τῆς ἰδίας ἐργασίας καταδείξας ὁποῖαν τινὰ ἐννοεῖ τὴν καλλίστην ἐπιστημονικὴν συγγραφὴν, μόνος ὁ παρασχὼν καὶ ἰδίας συμβολὰς εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ ἔθνους καὶ τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης, μόνος ὁ τοιοῦτος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφέρῃ γνώμην περὶ τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων. 'Αλλ' ὁ ἀνίκανος νὰ παραγάγῃ τι αὐτὸς ἐκ τῶν ἰδίων φρενῶν καὶ μόχθων, προσκολλώμενος δ' εἰς ἀλλότρια ἔργα ἵνα ἐπιδείξῃ γνώσεις ἀγόνους, ὁμοιάζει πρὸς τὰ πκράσιτα ζωῦφια, τὰ ζητοῦντα τὴν τροφὴν των εἰς ἀλλότρια σώματα, ἅτινα ἐνοχλοῦσι καὶ μαιίνουσιν· τοῦ τοιούτου δ' ἐπικριτοῦ τὰς γνώμας οὐδεὶς ἀξιόϊ προσοχῆς τινος.

"Οταν ὁμως οὗτος, μὴ δυνάμενος νὰ εὕρῃ τὸ ψεκτὸν ἐν τοῖς συγγράμμασιν, ἅτινα ζητεῖ νὰ διασύρῃ, προσφεύγῃ εἰς διαστροφὰς τῶν κειμένων ἢ εἰς σχολαστικὰς μικρολογίας, πολλαχοῦ δὲ ἔνεκα τῆς ἰδίας ἀμαθείας ὑπολαμβάνῃ τὰ ὀρθὰ ὡς κακῶς ἔχοντα, καὶ τοιαύτας κρίσεις ἐκφέρων ἐξολισθαίνῃ εἰς ὕβρεις καὶ ἀκοσμίαν λόγων, ἀνάγκη κοινωνικὴ ἐπιβάλλει νὰ πατάσῃται κατὰ κόρρης ὁ θρασὺς ὕβριστής. Διότι ἂν ἐπιτραπῇ οὗτος καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτῷ ἀδεῶς νὰ σοβῶσιν, θὰ ἀποθρασυνθῶσι τέλεον διὰ τὴν ἀτιμωρησίαν, καὶ ἡ πολιτεία τῶν γραμμάτων κινδυνεύει νὰ καταπέσῃ εἰς πονηροκρατίαν αὐτόχρημα,

βλάπτει δ' ὁ κακὸς τὸν ἀρεῖονα φῶτα
μύθοισι σκολιοῖς ἐνέπων.

'Επιτακτικωτέρα δὲ παρίσταται ἡ ἀνάγκη τῆς στηλιτεύσεως τοιαύτης ἀκοσμίας καὶ ἀκολασίας, ὅταν πρωτοστάται αὐτῆς παρουσιάζωνται ἄνθρωποι τεταγμένοι ὑπὸ τῆς πολιτείας εἰς ὑψηλὰ ἀξιώματα, ἅτινα ὤφειλον νὰ φυλάζωσι τοῦλάχιστον ἀμόλυντα ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν κηλίδων, ἀφοῦ ἐπιστημονικῶς καταφωρῶνται ἀνάξιοι αὐτῶν παντελῶς.

Οἱ λόγοι οὗτοι ἐπεισαν ἡμᾶς νὰ προβῶμεν εἰς ἀνάλυσιν τῆς ἐπικρίσεως τοῦ ἔργου τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ συναδέλφου του κ. 'Αντ. Οἰκονόμου· διὰ τῆς ἀναλύσεως ταύτης θὰ καταδη-

λωθῇ ὁποῖός τις εἶναι καὶ λόγῳ γραμμάτων καὶ λόγῳ ἡθους ὁ ἐπικριτής, θὰ πεισθῇ δ' ἴσως καὶ αὐτός ὁ ἴδιος ὅτι δὲν εἶναι πολὺ εὐκολον τὸ ἐγγείρημα διὰ τοιούτων ὑβριστικῶν διατριβῶν νὰ καταβιβασθῶσι μέχρι τῆς θέσεως, ἐν ᾗ οὗτος ἴσταται, ἄνδρες τὸν βίον ὅλον ἀφιερῶσαντες εἰς τὴν θεραπείαν τῆς ἐπιστήμης.

Ἀρχόμεθα δ' ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως τῶν γλωσσικῶν ἀμαρτημάτων τὰ ὅποια κατακρίνει ὁ ἐπικριτής. Τὸ σύστημα, ὅπερ ἀκολουθεῖ, εἶναι ἔκπαλαι γνωστόν, πάντες δ' ἐνομίζομεν ὅτι εἶχον ἐγκαταλειφθῇ πλέον τὰ ὅπλα αὐτοῦ ὡς ἐσκωριασμένα καὶ ἄχρηστα. Συνιστάται δ', ὡς γνωστόν, εἰς τὴν ἀκανθολογίαν τυπογραφικῶν παροραμάτων, εὐκόλως καὶ ἐν τοῖς ἐπιμελέστατα τυπωμένοις βιβλίσις ἀνευρισκομένων, εἰς τὸν διασυρμὸν ὡς ὄντων τοῦ πονηροῦ κόμματος τύπων τῆς ἀρχαίας, ὧν μεταγενέστεροι συγγραφεῖς κάμνουσι χρῆσιν, καὶ εἰς τὴν κατάκρισιν τύπων τῆς λαλουμένης οὗς μεταχειρίζεται ὁ ἐλεγχόμενος συγγραφεύς, προτιμῶν αὐτοὺς ἀντὶ ἀχρήστων καὶ δυσεμφωνήτων τύπων τῆς ἀρχαίας. Ἀλλ' ὁ κ. Οἰκονόμος δὲν διστάζει καὶ κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἀνευρίσκῃ σφάλματα γλωσσικά, διὰ τῆς διαστροφῆς καὶ παραχαράξεως τῶν κειμένων.

Ἄν καὶ μυσταττόμεθα τὰς ληρώδεις συζητήσεις περὶ γραμματικῶν τύπων, ὅμως ἀναγκαῖον κρίνομεν ν' ἀναφέρωμεν ἐκ τῆς ἐπικρίσεως παραδείγματα τινα, δι' ὧν γίνεται κατάδηλον μέχρι τίνος βαθμοῦ δύναται νὰ καταπέσῃ ἄνθρωπος παρ' ἀξίαν ἀναβιβασθεὶς εἰς ὑψηλὸν ἀκαδημαϊκὸν ἀξίωμα, ὅταν τύχῃ καὶ τὸ ἡθος αὐτοῦ νὰ εἶναι ὁμόλογον πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀνικανότητά του. Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶναι ὅτι ἐξ αὐτῆς τῆς ἐμπαθοῦς καὶ μικρολόγου ἐπικρίσεως τοῦ κ. Οἰκονόμου καταφαίνεται, ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ κ. Πολίτου εἴπερ τι καὶ ἄλλο καθαρεῖται ἀπὸ τυπογραφικῶν ἀμαρτημάτων. Ἀπορεῖ δὲ τις ἀληθῶς πῶς τόσα μόνον τυπογραφικὰ ἀμαρτήματα εἰσεχώρησαν εἰς ὀγκώδη τόμον, τυπωμένον κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ λεπτοτάτων τυπογραφικῶν χαρακτήρων τῶν 8 στιγμῶν, βρίθοντα παραπομπῶν, ἀλλοτριῶν κειμένων, ἀριθμῶν, τυπογραφικῶν σημείων, καὶ ἐπὶ πλέον ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ τυπωθέντα· διότι τὰ τεύχη τῆς Βιβλιοθήκης Μαρασλῇ ἐκδίδονται κατὰ δεκαήμερον, καὶ ὁ μεταφραστὴς ἠναγκάζετο βεβαίως νὰ διορθῶνῃ τρεῖς τὰ δοκίμια συνήθως δύο τυπογραφικῶν φύλλων καθ' ἑκάστην, ἥτοι 100 σελίδας περίπου μεγάλου ὀγδόου σχήματος καθ' ἑκάστην. Ἀρκεῖ τις μό-

νον νὰ παραβάλλῃ τὴν μετάφρασιν πρὸς τὸ γερμανικὸν κείμενον, ἵνα κα-
τίδῃ τὴν διαφορὰν· διότι τοῦτο, ἂν καὶ ἐτυπώθη ἐν τοῖς καταστήμασι
τοῦ Τεύβνερ, ἄτινα διακρίνονται διὰ τὴν ἐπιμελὴ διόρθωσιν τῶν τυπο-
γραφικῶν σφαλμάτων, ἀπασχολοῦντα πρὸς τοῦτο εἰδικούς διορθωτὰς δι-
δάκτορας τῆς φιλολογίας, ὅμως γέμει παμπόλλων ἀμαρτημάτων ἢ ἀβλε-
πημάτων· τὰ διώρθωσε δ' ὁ κ. Πολίτης, χωρὶς νὰ κρίνῃ ἀναγκαίαν
τὴν σημείωσιν ὅτι πλημμελῶς κεῖται ἐν τῷ πρωτοτύπῳ τὸ διορθωθέν.
Ἄν ὑπῆρχον καὶ ἐν Γερμανίᾳ Οἰκονόμοι εἰς πολλὴν θὰ περιήρχετο
ἀμνηχανίαν ὁ ἀοιδιμος Γίλθερτ· ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν τοῦ τὸ φυτὸν αὐτὸ
μόνον ἐν ἄττικῇ γῇ βλαστάνει καὶ εὐδοκιμεῖ.

Ὁ κ. Οἰκονόμος κατηγορεῖ τὸν κ. Πολίτην ὅτι ἐν σ. 99 γράφει τὸν
Καιάδα, καὶ διδάσκει αὐτὸν ὅτι ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ ὀνόματος ἦτο Καιά-
δας καὶ οὐχὶ Καιάς. Ἄλλ' ἂν ἀνοίξῃ ὁ ἀναγνώστης τὸ βιβλίον θὰ ἴδῃ
ὅτι ὅλως περιττὸν τὸ διδάγμα, διότι κεῖται ἐν σ. 587 ἡ ὀνομαστικὴ
Καιάδας· ἐν δὲ τῇ καταγγελλομένῃ σελίδι θὰ παρατηρήσῃ μετ' ἀπο-
ρίας ὅτι ὀλίγους στίχους μετὰ τὸ Καιάδα κεῖται ἡ αἰτιατικὴ τὸν Καιά-
δαν, μὴ ἐκπεσόντος ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ ν, πρὸς μεγάλην θλίψιν τοῦ
ἐπικριτοῦ.

Ὅτι τὸ σίτησις γράφει ὁ κ. Πολίτης διὰ τοῦ ι· ἀληθῶς ἂν θελήσῃ
τις νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ πρᾶγμα θὰ εὕρῃ ἐν σ. 247 τὴν λέξιν ἀνορθογράφως
γεγραμμένην σίτισις· ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι φέρεται ὅχι μίαν ἀλλὰ τρεῖς
φορὰς γεγραμμένον τὸ αὐτὸ ὄνομα ὀρθῶς, σίτησις· καὶ ἐν σ. 294 δις.

«Ὁ Πολίτης», λέγει ὁ εὐσυνεῖδητος ἐπικριτὴς αὐταῖς λέξεσι, «κα-
τασκευάζει ἐκ τοῦ ἐνηνοχέαι (παρακειμ. τοῦ φέρειν) ἐνεστῶτα ἐνφέ-
ρειν (σελ. 281). Μέγα νήπιος!» Ὅθεν εἶναι φανερόν, ἐκ τῆς μαρτυρίας
τοῦ κ. Οἰκονόμου, ὅτι ὁ κ. Πολίτης ἀγνοεῖ ὅτι ὁ ἐνεστῶς τοῦ ἐνηνοχέ-
ναι εἶναι φέρειν, καὶ δίκαιον εἶναι νὰ ὑποβιβασθῇ εἰς μαθητὴν τῆς Β'
τάξεως τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, ὅπου διδάσκονται οἱ τύποι οὗτοι. Φαν-
τάζεται δ' ἕκαστος ὅτι τίς οἶδε τί τοῦ γερμανικοῦ κειμένου παρενόησε
καὶ παρεμόρφωσεν οὕτως. Ἄλλ' ἂν ἀνατρέξῃ εἰς αὐτὸ θὰ ἴδῃ ὅτι ἐκεῖθεν
(σ. 251) παρελήφθη ἑλληνιστὶ γεγραμμένη ἡ φράσις «τούς τε λόγους
ἐνφέρειν κτλ.». Ὅθεν ὁ Γερμανὸς συγγραφεὺς διέπραξε τὸ σφάλμα καὶ ὁ
Ἕλλην μεταφραστὴς τυφλῶς τὸν ἠκολούθησεν, μὴ ἐγκύψας εἰς τὰ βάθη
τῆς τεχνολογίας, ἧς δεινὸς μύστης ἀναδεικνύεται ὁ ἐπικριτὴς. Ἄλλ'

ὅπωςδῆποτε κάπως δύσκολον θὰ φανῇ τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν ἀνχνώστην, πάντως ὁμως θὰ ὑπολειφθῇ αὐτῷ ἡ ὑπόνοια ὅτι ἐνδέχεται νὰ εἰσεχώρησε λάθος τι γραμματικόν, ἀφοῦ μετὰ τοσαύτης θρασύτητος τὸ βεβαιώνει ὁ ἐπικριτής. Καὶ ἀκριβῶς εἰς τοῦτο ἀρκεῖται οὗτος, καὶ ἐν τούτῳ ἔγκειται ἡ δεινότης τῆς μεθόδου του. Διότι σκέπτεται ὅτι δύσκολον νὰ εὑρεθῇ τις τῶν ἀναγινωσκόντων, ἔχων τὴν ὀρεξιν καὶ τὸν καιρὸν νὰ ἐξακριβώσῃ ἂν εἰς τὸ καταγγελλόμενον τεχνολογικόν λάθος ὑπέπεσεν ὁ μεταφραστής ἢ ὁ συγγραφεὺς· καὶ ἂν εὑρῇ τὸ δῆθεν σφάλμα παρὰ τῷ τελευταίῳ, πῶς νὰ ἐξιχνιάσῃ ἂν εἶναι ὄντως σφάλμα; Ἐπειδὴ εἶναι ἀνάγκη ν' ἀνατρέξῃ καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν, ὁποῦθεν παρελήφθη ἡ φράσις. Μόνον δ' ἐκεῖ θὰ ἐννοήσῃ τί συμβαίνει καὶ θὰ ἐκπλαγῇ διὰ τὸ μέγεθος τῆς κακῆς πίστεως τοῦ ἐπικριτοῦ· διότι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ κεῖται ἡ λέξις *ἐνηνόχασι*, ἀλλ' ὡς σαφῶς φαίνεται ἐν τῷ πανομοιούτῳ (ἐν Ἀρχαιολογ. Ἐφημερ. 1887 σ. 175) ἐλλείπουσι δύο γράμματα ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς λέξεως. Ὁ Γίλβερτ εἶκασεν ὅτι εἶναι τὰ τῆς προθέσεως ἐν καὶ συνεπλήρωσε γράψας τὴν ἀπαρέμφατον τοῦ ἐνεστώτος ἐμφέρειν. Ἄλλος ἐκδότης τῆς ἐπιγραφῆς, ὁ Köhler, διέκρινεν ἵχνη ἀμυδρά τοῦ γράμματος Α καὶ συνεπλήρωσεν *ἀπεννόχασι*».

«Ὁ Πολ. γράφει πολλάκις προεδρεία διὰ τοῦ *ει* εἰ καὶ πᾶσαι αἱ ἐπιγραφαὶ εἰς ἃς παραπέμπει ἔχουσι προεδρία διὰ τοῦ *ι*». Ὁ ἀνχνώστης ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ κ. Πολίτου λεπτομερεστάτου πίνακος, δύναται νὰ ἴδῃ ὅτι ἀπανταχοῦ ἄνευ ἐξαιρέσεως γράφεται προεδρία διὰ τοῦ *ι*, ὅταν ὁ λόγος περὶ τῆς τιμῆς τῆς πρώτης ἑδρας (ἀπὸ τοῦ πρόεδρος)· γράφεται δὲ τρίς μόνον διὰ τοῦ *ει* (ἀπὸ τοῦ προεδρεύω) τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ προέδρου. Διότι θεωρεῖ βεβαίως ὁ κ. Πολίτης ἀναγκαίαν τὴν διάκρισιν ταύτην, συμφώνως πρὸς τὴν γνώμην πολλῶν ἐπιφανῶν κριτικῶν, οἵτινες ἐν ἐκδόσεσιν ἀρχαίων συγγραφέων παρεδέχθησαν τὴν διὰ τῆς διφθόγγου γραφὴν. Εἰς οὐδεμίαν δ' ἐπιγραφὴν παραπέμπει ἀναφέρουσιν τὴν ἀρχὴν ταύτην.

Ὁ κ. Πολίτης ἐπανορθώνει, κατὰ τὸν ἐπικριτὴν τὴν γραφὴν ἐπιγραφῆς τινος γράφων ἀποτεινέτω, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ἀποτεινέτω. Τὰ κατὰ διόρθωσιν προστιθέμενα εἰς ἐπιγραφὰς ἢ εἰς κείμενα συγγραφέων γράμματα ἀκριβέστατα δηλοῦνται ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ κ. Πολίτου, περικλειόμενα ἐντὸς παρενθέσεων, τὰ δ' ἀφαιρετέα ἐντὸς ἀγκυλῶν. Ὅθεν ἀφοῦ

τὸ ε τοῦ ἀποτεινέτω δὲν περικλείεται ἐντὸς παρενθέσεως εἶναι πρόδηλον, ὅτι δὲν προέρχεται ἐκ παραδιορθώσεως ἀλλ' ἐκ τυπογραφικοῦ λάθους. Περιττὸν δ' ἦτο νὰ διδάξῃ, ὅτι ὁ ἐνεστὼς τοῦ ἀποτίνω δὲν εἶναι ἐκ τῶν διφθογογραφουμένων χρόνων τοῦ ῥήματος, ἀφοῦ ὁ κ. Πολίτης τὰ κατὰ τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ ῥήματος τούτου ἐδίδαξεν ἀκριβέστατα πρὸ ἐτῶν (τῷ 1887) ἄλλον ὅμοιον αὐτῷ ἐπικριτὴν. Μετὰ τῆς αὐτῆς δ' εὐσυνειδησίας ἀναφέρει ὁ ἐπικριτὴς τὴν παράλειψιν μιᾶς λέξεως ἐκ χωρίου ἀντιγραφέντος ἐκ τοῦ Λυσίου, ὡς γραμματικὸν δῆθεν σφάλμα τοῦ κ. Πολίτου.

Κατὰ κανόνα δ' ὁμολογὸν πρὸς τὸ χρηστὸν σύστημά του, ἂν φέρονται δύο τύποι λέξεως τινος, ἢ ῥήματός τινος ποικίλλη ἢ σύνταξις, ὁ ἐπικριτὴς ψέγει τὴν παρὰ τῷ κ. Πολίτῃ χρῆσιν. Κατ' αὐτὸν κακίστη ἢ πρὸς γενικὴν σύνταξιν τοῦ φεύγω, ἂν καὶ φέρεται οὕτω παρὰ Σοφοκλεῖ καὶ παρ' ἄλλοις, ὧν τὰ παραδείγματα ἀναγράφονται ἐν τοῖς λεξικοῖς. Τὴν ἀθηναϊκὴν τοπωνυμίαν Χρῦσαν ἀναφέρει μόνος ὁ Πλούταρχος· ἐν πᾶσι δὲ τοῖς χειρογράφοις καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐκδόσεσι παροξύνεται. Ὁ κ. Πολίτης κατακρίνεται, ὅτι παρεδέχθη τὸν τονισμόν τοῦτον. Ἄν ὅμως ἔθετε περισπωμένην θὰ ὑβρίζετο ὅτι συγχέει τὴν ἀθηναϊκὴν Χρῦσαν πρὸς τοὺς ὁμωνύμους τόπους καὶ τὰς ὁμωνύμους γυναῖκας. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὸ ὄνομα Ποτίδαια, οὗ τὴν ἐν ταῖς ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς διὰ τῆς διφθόγγου γραφὴν ὀλίγιστοι τῶν ἐκδοτῶν παρέλαβον. Περιττὸν δὲ νὰ προστεθῇ ὅτι ἡ χρῆσις ἐνεργητικῶν τύπων τῶν ῥημάτων ἀντὶ τῶν δυσπέπτων μέσων, καὶ ἡ ἀνάλυσις τῆς δοτικῆς διὰ τῆς αἰτιατικῆς μετὰ τῆς προθέσεως εἰς, κακίζονται ὡς ἐλέγχοντα ἄγνοιαν. Τί δὲ νὰ εἴπῃ τις περὶ τῆς δασείας, ἣν ἀνακαλύπτει εἰς τὸ αὐτῶν, θρασέως καταλαβούσης τὴν θέσιν τῆς ψιλῆς, ἢ περὶ τῆς γενικῆς πτώσεως οὐδεμίας ἀντὶ τοῦ οὐδεμιᾶς;

Ἄλλ' ἔλθωμεν νῦν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν μεταφραστικῶν καὶ οὐσιαστικῶν σφαλμάτων, ὧν ἡ εὐρεσις εἶναι κάπως δυσκολωτέρα ἀπὸ τὴν τῶν γραμματικῶν. Διὰ τὰ τελευταῖα ὁ στοιχειοθέτης εἶναι ὁ ἀγαθὸς δαίμων τῶν ἐπικριτῶν τοῦ εἶδους τοῦ κ. Οἰκονόμου. Ὅσον δόκιμος καὶ ἂν εἴναι, θὰ τοῦ διαφύγῃ μερικὰ λάθη, θὰ μείνωσιν ὡς εἰς τρυγηθεῖσαν ἄμπελον ἐπιφυλλίδες τινές, καμπανοὶ ὡς λέγει ὁ λαός, καὶ ταύτας ἀρπάξουσιν ὡς ἔρμαιον οἱ τοιοῦτοι ἐπικριταί. Ἀλλὰ πρὸς ἀνεύρεσιν πραγματικῶν σφαλμάτων ἀπαιτοῦνται νοῦς καὶ γνώσεις· ἄνευ δὲ τῶν ἐφοδίων

τούτων ὁ ἐπικριτὴς κινδυνεύει νὰ πάθῃ, ὅ,τι ἔπαθεν ὁ κ. Οἰκονόμος ἐπιχειρήσας νὰ ψέξῃ τὴν μεταφρασιν τοῦ κ. Πολίτου.

Καὶ ὅμως εἰς ἔργον, οἷον τὸ τοῦ κ. Πολίτου, κριτὴς ἐπιστήμων καὶ εὐσυνειδήτος πολλὰς ἡδύνατο νὰ κάμῃ παρατηρήσεις. Τὸ ἔργον μεταφρασθὲν ἐκ τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τοῦ γερμανικοῦ πρωτοτύπου, τοῦ 1893, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τρίτη ἐκδοσις αὐτοῦ. Ὁ μὲν συγγραφεὺς ἐπέστειλε πρὸς τὸν μεταφραστὴν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1896 πολλὰς διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις, ὁ δὲ κ. Πολίτης προσέθηκεν ἰδίας συμπληρώσεις, περιλαβὼν πάντα τὰ πορίσματα τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν μέχρι τοῦ 1899· κατὰ τὰλλα δ' ἀφείλ ἀμετάβλητον τὸ ἔργον τοῦ Γίλβερτ, περιωρίσθη μόνον ἐνιαχοῦ, καὶ μόνον ὅπου ἔκρινε τοῦτο ἀναγκαῖον, ἂν εἶχε γνώμην ἀντίθετον πρὸς τὴν τοῦ συγγραφέως ν' ἀναπτύξῃ αὐτὴν ἐν ὑποσημειώσει. Εἰς τοιοῦτο λοιπὸν ἔργον ἡδύνατο ἐπιστήμων κριτὴς νὰ φέρῃ πολλὰς παρατηρήσεις, ἀποφαινόμενος ὁποτέραν τῶν γνώμῶν, τοῦ συγγραφέως ἢ τοῦ μεταφραστοῦ, παραδέχεται, κρίνων τὰς μεταβολάς, ἃς ἐπέφερεν ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ κείμενον, ἢ καὶ προσθέτων ἀρχαιολογικὴν τινα εἰκασίαν ἐκ τῶν ἐξενεχθεῖσων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἂν τυχὸν εἶχεν αὕτη παραλειφθῇ ὑπὸ τοῦ κ. Πολίτου. Τοιαῦται εἶναι αἱ ἐπιστημονικαὶ κρίσεις αἱ δημοσιευόμεναι εἰς τὰ βιβλιογραφικὰ περιοδικὰ συγγράμματα τῆς ἀλλοδαπῆς, μάλιστα τὰ γερμανικά.

Ἄλλ' Ἀρκαδίην αἰτεῖ ὁ περιμένων τοιαῦτα πράγματα ἀπὸ τὸν κ. Οἰκονόμον, ἢ, ὡς ἐκφραστικώτερον λέγει ὁ λαός, «ἀπὸ τὸ γύφτο προζῦμι γυρεύει». Ἄν εἶχε τὰς ἀναγκαίας πρὸς τοῦτο γνώσεις θὰ τὰς ἐχρησιμοποίει πρὸς ἴδιον ὄφελος, δημοσιεύων πρωτότυπὸν τινα θετικὴν ἐργασίαν. Σκοπὸς τοῦ ἥτο νὰ διασύρῃ τὸν κ. Πολίτην, καὶ ἐπεζήτησε τοῦ σκοποῦ τὴν ἐκτέλεσιν διὰ τῶν μέσων, ἅτινα ἡδύνατο νὰ διαθέσῃ, «μὲ ὅ,τι ἔχομεν καὶ ὅ,τι δὲν ἔχομεν», κατὰ τὸ περιλάλητον πολεμικὸν πρόγραμμα. Κατέκρινε τὰ ὀρθῶς ἔχοντα ὡς ἐσφαλμένα, καταφανῇ ποιῶν τὴν ἀμάθειάν του, καὶ διέστρεψε καὶ παρεχάραξεν ἄλλα ὅπως τὰ παραστήσῃ ὡς ἐσφαλμένα, καταφανῇ ποιῶν τὴν ἀναισχυντίαν του. Ἦλπιζε δ' ὅτι οὐδεὶς θὰ ἐλάβανε τὸν κόπον νὰ ἐλέγξῃ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἐπικρίσεών του, καὶ ὅτι τούναντίον οὐκ ὀλίγοι θὰ ἐπίστευον μέρος τοῦλάχιστον αὐτῶν, ἀφοῦ οὕτως ἀξιωματικῶς ἐξεφέροντο· ἤλπιζε προσέτι ὅτι ὁ κ. Πολίτης θὰ ἀπηξίου νὰ κατέλθῃ εἰς συζήτησιν πρὸς αὐτόν.

Καὶ ἀπετόλμησε νὰ δημοσιεύσῃ κρίσεις, οἷα αἱ ἐπόμεναι, ἐν αἷς ἡ ἀνεπιστημονοσύνη καὶ ἡ ἀμάθεια ἀμιλλῶνται πρὸς τὴν κακὴν πίστιν καὶ τὴν διαστροφὴν τῶν κειμένων.

Κατακρίνεται ὁ κ. Πολίτης, ὅτι ἐν σ. 484 ἔγραψεν : « Ἡ πρόσκλησις ἡ ἀνάκρισις καὶ ἡ κρίσις τοῦ δικαστηρίου ἐν ταῖς φονικαῖς δίκαις ἐγίνοντο κατὰ τοὺς ἀκολουθούτους τύπους ». Ὁ λόγος περὶ τῶν δικανικῶν τύπων ἐν ταῖς φονικαῖς δίκαις ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τοῦ πέρατος αὐτῶν, ὅθεν εὐστόχως ὁ κ. Πολίτης ἔκαμε χρῆσιν τῶν ἀρχαίων ὅρων, δι' ὧν ἐδηλοῦντο τὰ τρία τῆς δίκης στάδια. Ἡ πρόσκλησις, ὡς γνωστόν, εἶναι τὸ πρῶτον στάδιον, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν ἐπίδοσιν τῆς μηνύσεως ἢ τῆς ἀγωγῆς ἐν τῇ σημερινῇ δικονομίᾳ· κατὰ τοῦτο ὁ ἐνάγων προσεκάλει τὸν ἐναγόμενον νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὸ δικαστήριον. Ἀλλ' ὁ Γερμανὸς συγγραφεὺς διὰ νὰ γίνῃ εὐληπτότερος εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου ὅρου προσκλήσεως ἔγραψε νεωτερικώτερον *Einbringung*. Εἶναι δὲ καὶ αὕτη μία τῶν σπουδαιοτάτων δυσχερειῶν τῆς μεταφράσεως, ἧς ὑπερενίκησεν ὁ κ. Πολίτης, ἡ χρῆσις πολλαχοῦ τοῦ γερμανικοῦ κειμένου νεωτερικῶν ὅρων τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, οἵτινες εἶναι μὲν σαφεῖς καὶ εὐνόητοι, ἀλλ' ἐν ἑλληνικῷ βιβλίῳ περὶ ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας θὰ ἐφαίνοντο ὡς τις ἀναχρονισμός. Ὅθεν εἰσήγαγε πανταχοῦ τοὺς ἀρχαίους ὅρους, προσπαθὼν ἐκάστοτε τούτων τοὺς ἀγνώστους εἰς τοὺς πολλοὺς νὰ καθιστᾷ καταληπτοὺς διὰ τῶν συμφραζομένων ἢ διὰ καταλλήλως παρεμβαλλομένης ἐρμηνείας. Ἀλλ' ὁ κ. Οἰκονόμος εἶδεν ἐν τῷ γερμανικῷ κειμένῳ *Einbringung* καὶ ἀνοίξας τὸ λεξικὸν εὗρεν ὅτι μεταφράζεται καὶ εἰσαγωγή· κατακρίνει δὲ τὸν κ. Πολίτην, ὅτι δὲν ἔγραψεν οὕτω, χωρὶς νὰ ὑποπτευθῇ ὅτι ἐκθεατρίζει διὰ τῆς τοιαύτης διδασκαλίας τοῦ τὴν ἰδίαν του ἀμάθειαν Διότι ἡ εἰσαγωγή εἶναι ὅρος τοῦ ἀττικοῦ δικαίου, ἀναφερόμενος εἰς τὸ τρίτον στάδιον τῆς δίκης, τὴν κρίσιν, καὶ σημαίνων τὰ κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς κρίσεως, ἥτοι τὴν εἰσαγωγὴν τῆς δίκης εἰς τὸ δικαστήριον, γινομένην μετὰ τὴν πρόσκλησιν καὶ τὴν ἀνάκρισιν (βλ. *Meier-Schoemann der Attische Prozess* σ. 45. 769 κέ.). Ἐνῶ λοιπὸν ὁ συγγραφεὺς ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς δίκης, ὁ κ. Οἰκονόμος διὰ τῆς μεταφράσεώς του, ἕνεκα τῆς ἀγνοίας τῶν ἀρχαίων δικανικῶν ὅρων,

τὸν κάμνει νὰ ὁμιλῇ δις περὶ τοῦ τελευταίου τῆς δίκης σταδίου. Καὶ κατακρίνει τοὺς ἄλλους διότι δὲν ὑποπίπτουσιν εἰς τὸ αὐτὸ λάθος !

« Ὁ Πολίτης γράφει (σ. 273) » λέγει ὁ κ. Οἰκονόμος καὶ παραθέτει τὴν κατωτέρω περικοπὴν, παραλείπων φράσεις τινάς, ἅς δι' ἀραιῶν γραμμάτων δηλοῦμεν : « Μόνοι δ' οἱ ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηνᾶς καὶ οἱ τῶν ἄλλων θεῶν κατὰ τὸν Ε', πιθανῶς δὲ καὶ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, καὶ πρὸς τούτοις κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ὁ ταμίας τῶν στρατιωτικῶν, οἱ ἐπὶ τὸ θεωρικόν, ὁ ἐπὶ τὰς κρήνας ἤρχον ἐκ Παναθηναίων εἰς Παναθήναια, ὅθεν εἰσερχόμενοι εἰς τὴν ἀρχὴν κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Παναθηναίων ἐξήρχοντο αὐτῆς μετὰ 4 ἔτη κατὰ ἐπόμενα Παναθήναια ». Εἰς ταῦτα παρατηρεῖ ὁ κ. Οἰκονόμος : « Καταπληκτικὴ ἀμάθεια. Τίς ἀγνοεῖ ὅτι οἱ ταμίαι οὗτοι ἤρχον ἐν μόνον ἔτος καὶ οὐχὶ 4 ; Ὑπάρχει τι τούτου κοινότερον καὶ γνωστότερον ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν Ἀθηναίων ; »

Ὁ ἀναγινώσκων ταῦτα καὶ παντελῶς ἀγνοῶν τὰ κατὰ τὴν πολιτείαν τῶν Ἀθηναίων θὰ ὑποθέσῃ βεβαίως ὅτι ὁ κ. Πολίτης τίς οἶδεν εἰς τίνα ἀσύγνωστον παρανόησιν τοῦ γερμανικοῦ κειμένου ὑπέπεσεν, ἢ τί ὀρθῶς ἐν τῷ κειμένῳ ἔχον περιέκοψε καὶ ὑπέσιγάγην ἰδίαν αὐτοῦ πλημμυρῇ γνώμην. Ἀλλ' ἀνατρέχων εἰς τὸ γερμανικὸν πρωτότυπον θὰ ἴδῃ μετ' ἐκπλήξεως ὅτι τὰ καταγελλόμενα μετεφράσθησαν ἐκ τῆς σελ. 245 αὐτοῦ ἀκριβέστατα, ἔχοντα οὕτω : Nur die Schatzmeister der Athene und die der übrigen Götter im 5 Jahrh. und vielleicht auch im 4, ferner im 4 Jahrh. der τ. τῶν στρατιωτικῶν, οἱ ἐπὶ τὸ θεωρικόν, ὁ ἐπὶ τὰς κρήνας haben ihr Amt an den Panathenaien angetreten und bis zu den folgenden Panathenaien verwaltet. Οὐδεμίαν ὁμως ἔχει τοῦτο σημασίαν. Ἄν ὄντως τοιαύτην « καταπληκτικὴν ἀμάθειαν » δεικνύει ὁ Γερμανὸς συγγραφεὺς, ὁ κ. Πολίτης ὤφειλε νὰ ἐπανορθώσῃ τὰ ἐσφαλμένα διδάγματα ἐν ὑποσημειώσει. Τίς ὁμως ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ, ὅτι τοσοῦτον εἶναι τὸ θράσος τῆς ἀμαθείας τοῦ κ. Οἰκονόμου, ὥστε τὸ βεβαιούμενον ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς ἐπὶ ἐν μόνον ἔτος διαρκείας τῆς ἀρχῆς τῶν ταμιῶν ἐκείνων, ἦν ὡς κοινότατον καὶ γνωστότατον πρᾶγμα ἀναφέρει, εἶναι τούναντίον ἀμφίβολον ; Ὁ μὲν συγγραφεὺς φέρει ἐν ὑποσημειώσει ἱκανοὺς λόγους, πιστοῦντας τὴν γνώμην αὐτοῦ· ἀλλὰ πλὴν τούτων, ἂν λάβῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι, ὡς ἀσφαλῶς γινώσκομεν, οἱ ταμίαι τῆς Ἀθηνᾶς κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἐδίδο-

σαν τὸν λόγον ἐκ Παναθηναίων εἰς Παναθήναια, ὅπερ δυσκόλως συμβιβάζεται πρὸς χρόνον ἀρχῆς ἐνιαύσιον· καὶ προσέτι ὅτι ἄλλοι ἀνώτατοι οἰκονομικοὶ ἄρχοντες, ὅποιοι οἱ ἐπὶ τὸ θεωρικόν, ὁ ταμίας τῶν στρατιωτικῶν καὶ οἱ ταμίαι τοῦ ἐν Ἐλευσίνι ναοῦ ἀναμφιλέκτως κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἤρχον ἐπὶ 4 ἔτη, ἐκ Παναθηναίων εἰς Παναθήναια, πείθεται ὅτι ἐν τοῖς τοιούτοις μετ' ἐνδοιασμοῦ πρέπει ν' ἀποφαίνεται τις γνώμη, καὶ ὅτι εἰς μόνους τοὺς ἡμιμαθεῖς ἐπιτρέπεται ἀκολουθοῦντες τυφλῶς τὴν ἐτέραν τῶν ἀντιθέτων γνώμῶν ν' ἀνακηρύσσωσι ταύτην ὡς τὴν μόνην ὀρθὴν καὶ ἀναμφίλεκτον. Ὅπως ἂν ᾗ, ἔργον τοῦ κ. Πολίτου δὲν ἦτο ἐν τοῖς ἀμφιλεγομένοις ν' ἀναπτύσσει τὰς ἀντιθέτους πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ὑποστηριζομένας γνώμας.

Θέλων νὰ παραστήσῃ ὁ κ. Οἰκονόμος ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ἄρθρα τῆς γερμανικῆς γλώσσης ἀγνοεῖ ὁ κ. Πολίτης, φέρει παράδειγμα ἐκ τῆς σελ. 256, ὅπου ἡ γεν. πληθυντ. τοῦ κειμένου «*der Ιεροποιοί*» ἀποδίδεται διὰ γενικῆς τοῦ ἐνικοῦ «*Ιεροποιοῦ*». Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν τοῦ ἀναγκάζεται νὰ προβῇ εἰς μικρὰν ἐγχείρισιν τῶν κειμένων· ἀποκόπτει δηλ. καὶ ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ ἐκ τοῦ γερμανικοῦ κειμένου, ἅτινα παραθέτει, ἓν ὄνομα ἐκφερόμενον κατὰ γενικὴν πτῶσιν τοῦ ἐνικοῦ πρὸς ὃ ἀναγκαιῶς συμφωνεῖ τὸ *Ιεροποιοῦ*. Τὸ ἐλλ. κείμενον ἔχει «*ἀπόσπασμα τοῦ ὄρκου δημοτικοῦ ὄρχοντος*, κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ Kirchhoff *Ιεροποιοῦ*» καὶ τὸ γερμανικόν «*eines Demenbeamten, nach Kirchhoffs Vermuthung der Ιεροποιοί*». Εἶναι δηλ. πρόδηλον ἀβλέπημα ἡ παρόραμα τοῦ γερμανικοῦ κειμένου, ὅπερ ὡς τόσα ἄλλα διώρθωσεν ὁ μεταφραστής, χωρὶς νὰ κατακρίνῃ τὸν συγγραφέα διὰ τὸ λάθος ἢ νὰ καυχῇ διὰ τὴν διόρθωσιν αὐτοῦ. Ὁ κ. Οἰκονόμος ὀνειδίζει τὸν κ. Πολίτην, διότι δὲν μετέφρασε «*τῶν Ιεροποιωῶν*». ἔπρεπε δηλ. κατ' αὐτὸν νὰ γράψῃ «*δημοτικοῦ ἄρχοντος τῶν Ιεροποιωῶν*». Ἀλλ' ὅμως τόσον παχυλὴ εἶναι τοιοῦτου ἐπικριτοῦ ἡ ἀμάθεια, ὥστε ἐνδεχόμενον νὰ ὑπολαμβάνῃ ὅτι οἱ *Ιεροποιοί* εἶχον δημοτικούς ἄρχοντας. Ἀλλως δὲν ἐξηγεῖται ἡ παρατήρησις του.

Ἀλλ' ἤξιζεν ἄρα τὸν κόπον νὰ προβῇ εἰς παραχάραξιν κειμένων, διὰ ν' ἀποδείξῃ τί; ὅτι ὁ κ. Πολίτης, ὁ τοσαῦτα μεταφράσας γερμανικὰ συγγράμματα, καὶ ἴδια ἔργα γερμανιστὶ γράψας καὶ δημοσιεύσας, καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ βιβλίῳ του ταῖς Παροιμίαις μεταφράσας ἀκριβέστατα

χιλιάδας παροιμιῶν παντοίων διαλέκτων τῆς γερμανικῆς γλώσσης, ἀγνοεῖ τὴν κλίσιν τοῦ γερμανικοῦ ἄρθρου. Τοῦτο νομίζω, ὅτι οὐδέ τις τῶν μάλιστα προκατειλημμένων ἀναγλωστῶν του εἶναι δυνατόν ποτε νὰ πιστεύσῃ.

Ἀλλὰ διὰ τοῦ συστήματος τῆς παραχαράξεως τῶν κειμένων τοσούτον εὐκόλως δημιουργοῦνται σφάλματα, ὥστε ὁ κ. Οἰκονόμος κρίνει καλὸν πολλαχοῦ νὰ τὸ ἐφαρμόζῃ. Οὕτω π. χ. ψέγει τὴν ἐν σ. 133 φράσιν: «τὰ ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις πράγματα εἰκάζονται ἐξ συγχρόνων σημείων». Ὁ ἀναγινώσκων ταῦτα ἀδιστακτικῶς θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἡ ἐννοια εἶναι μωρά· πῶς εἶναι δυνατόν ἀρχαιολόγος, μὴ γινώσκων ἄλλοθεν τὰ ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις πράγματα, νὰ εἰκάσῃ ταῦτα ἐκ συγχρόνων σημείων; Ἀλλὰ διὰ νὰ προσδῶσῃ τοιοῦτο μωρὸν νόημα εἰς τὴν φράσιν, ὁ χρηστὸς ἐπικριτὴς προέβη εἰς ἀποκοπὴν τῶν προτασσομένων: «Ἀμεσὸν» τινα μαρτυρίαν φαίνεται ὅτι οὐδ' αἱ πηγαὶ ἐκείναι (τοῦ Ἀριστοτέλους) «εἶχον, διὸ τὰ ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις πράγματα κτλ.» Πρόκειται δηλ. περὶ σημείων συγχρόνων πρὸς τὰς πηγάς, ἥτοι τοὺς συγγραφεῖς, οὓς εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ἀριστοτέλης, καὶ περὶ εἰκασιῶν τούτων, οὐχὶ δὲ περὶ μεθόδου ἐρεύνης τῶν σημερινῶν ἀρχαιολόγων.

Κατὰ τὸ αὐτὸ σύστημα ψέγει καὶ ἄλλο χωρίον τῆς μεταφράσεως (σ. 411), ἐν ᾧ λόγος γίνεται περὶ τῶν ἀττικῶν νομισμάτων. Διαμαρτύρεται ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ ὅτι τὰ νομίσματα ταῦτα ἦσαν καθαρὰ καὶ ἀκίβδηλα καὶ εἰς βεβαίωσιν τῆς γνώμης του φέρει τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοφάνους (Βατρ. 721 κ.έ.) καὶ τοῦ Ξενοφῶντος (περὶ πόρ. 3, 2). Πόσον ἔχει δίκαιον, καὶ μὲ πόσῃ σοφίαν τὸ ὑποστηρίζει! Εἶχε προχείρους εἰς τὴν μνήμην του τὰς ἀρχαίας ἐκεῖνας μαρτυρίας, τὰς ἀναιρούσας τὴν στρεβλὴν διδασκαλίαν τοῦ κ. Πολίτου, καὶ τὸν ἀπεστόμωσε προχείρως δι' αὐτῶν. Οὕτω θὰ σκεφθῇ βεβαίως ὁ ἀναγινώσκων τὴν ἐπικρίσιν· ἄλλ' ἂν ἀνατρέξῃ καὶ εἰς τὴν μετάφρασιν θὰ ἴδῃ ὅτι αἱ μαρτυρίαι τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τοῦ Ξενοφῶντος ἐλήφθησαν ἐξ αὐτῆς· θ' ἀναγνώσῃ δὲ καὶ περὶ τοῦ ἀττικοῦ νομίσματος αὐτολεξεῖ ταῦτα: «Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὸν» Ε' καὶ τὸν Δ' αἰῶνα εἶχον νόμισμα ἀργυροῦν, ὅπερ διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ μετάλλου καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ὀλκῆς ἦτο εὐπρόσδεκτον καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἑλλήσι καὶ τοῖς βαρβάροις». Πόθεν λοιπὸν ἔλαβεν ἀφορμὴν ὁ ἐπικριτὴς νὰ ἐπιδείξῃ τὴν κλοπιμαίαν σοφίαν του;— διότι ὁ ἀδιόρθωτος λογοκλόπος ἐπιφαίνεται πανταχοῦ, καὶ ἐδῶ ἀκόμη ὅπου ὡς ἰδίῳν

μόχθων κερπούς παρουσιάζει τὰς παραπομπάς, τὰς οποίας ἐκ τοῦ ψεγομένου βιβλίου παρέλαβεν. — Ἐν τῇ ὑποσημειώσει τοῦ βιβλίου προστίθεται ὅτι κατὰ τὸν Hultsch τ' ἀττικά νομίσματα ἦσαν κεκραμένα. Καὶ ἂν δὲν παρεδέχτο ὅτι ἐκ τυπογραφικοῦ σφάλματος παρελείφθη τὸ δὲν (ἦσαν), ὥφειλε νὰ ψέξῃ τὸν κ. Πολίτην μόνον ὡς ἀγνοοῦντα τὴν σημασίαν τοῦ γερμανικοῦ ἀρνητικοῦ nicht. Τί τὸ παράδοξον θὰ εἶχε τὸ πρᾶγμα, ἀφοῦ τὸν ἔψεξεν ὡς ἀγνοοῦντα καὶ αὐτὸ τὸ ἄρθρον τῆς γερμανικῆς;

Κατακρίνεται ὡς κακῶς μεταφρασθεῖσα καὶ ἡ ἐπομένη ἐν σ. 9 φράσις: «Κατὰ τὸν Busson προήχθη εἰς πολιτείαν ἡ γενέθλιος ὀργάνωσις». Τίς νοεῖ ταῦτα; ἐρωτᾷ ὁ ἐπικριτής. Οὐδεὶς ὅμως πιστεύω θὰ εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ κανονίσῃ ὁ κ. Πολίτης τὴν γλῶσσάν του συμφώνως πρὸς τὰς γνώσεις καὶ τὴν ἀντίληψιν τοῦ κ. Οἰκονόμου, ὅστις ὡς καὶ ἐξ ἄλλων τεκμηρίων θὰ καταδειχθῇ ἀγνοεῖ καὶ τὰς διαφόρους σημασίας τῆς λέξεως πολιτείας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἀγνοεῖ δὲ προδήλως, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς ἐρωτήσεώς του, ὅτι πολιτεία σημαίνει κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (Πολιτ. Γ', 7 σ. 1379α) τὴν δημοκρατίαν: «ὅταν τὸ πλῆθος πρὸς τὸ κοινὸν πολιτεύηται συμφέρον, καλεῖται τὸ κοινὸν ὄνομα πασῶν τῶν πολιτειῶν, πολιτεία». Ὅθεν κατὰ τὸν Busson ἐπῆλθε μεταβολὴ τῆς πολιτείας ἐν Σπάρτῃ, τῆς γενεθλίου ὀργανώσεως, τοῦ σχήματος δηλ. ἐκείνου τῆς πολιτείας, ὅπερ ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἔχει πολιτείας τάξιν, προαχθείσης εἰς πολιτείαν, ἐν ἣ κύριον εἶναι τὸ πλῆθος. Ἀλλ' ὁ κ. Οἰκονόμος οὔτε τὴν ἐλληνικὴν μετάφρασιν οὔτε τὸ γερμανικὸν κείμενον ἐννοήσας, ἔπαθε κωμικώτατον πάθημα. Δὲν ἀποπειρᾶται μὲν νὰ μεταφράσῃ τὴν φράσιν, διὰ νὰ παράσχῃ εἰς τὸν κ. Πολίτην ὑπόδειγμα μεταφράσεως, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ δείξῃ ὅτι ἐννοεῖ περὶ τίνος πρόκειται. Καὶ λέγει: «Ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ τῆς καλουμένης Λυκουργείου ρήτρας, ἐν ἣ καὶ ἡ φράσις δάμω δὲ τὰν κυρίαν ἡμεν καὶ τὸ κράτος, ἥς τὸ νόημα σαφές». Ὅθεν, κατὰ τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ, τὰ τοῦ Busson εἶναι παράφρασις ἀπλῇ τῆς φράσεως τῆς Λυκουργείου ρήτρας, ἥς ὅμως τὸ νόημα δὲν εἶναι τόσον σαφές, ὅσον ὑπολαμβάνει ὁ κ. Οἰκονόμος. Βεβαίως ἐπιπόλαιοι ἀναγνώσται εἰς οὐδεμίαν δυσκολίαν θὰ προσκόψωσιν, ἀλλὰ θ' ἄρκεσθῶσιν εἰς τὴν ἐξήγησιν ὅτι διὰ τῆς διατάξεως ἐκείνης ἀπεδόθη ἡ κυριαρχία εἰς τὸν δῆμον. Ἀλλ' οἱ ἐμβαθύνοντες εἰς τὴν μελέτην

τῆς ἀρχαιότητος προσκόπτουσι δυστυχῶς ἐκεῖ ὅπου οἱ ἡμιμαθεῖς εὐρίσκουσι τὰ πάντα ὁμαλά· διότι πλεῖστα παρουσιάζονται ἀπορήματα. Ὅποια τις ἦτο ἡ κατὰ τοὺς παλαιστάτους χρόνους ἐν Σπάρτῃ ἀποδοθεῖσα εἰς τὸν δῆμον κυριαρχία; οἷα ἐν ταῖς δημοκρατίαις τοῦ Ε' καὶ τοῦ Δ' αἰῶνος; ὅχι βέβαια· οἷα ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Σόλωνος; οὔτε· ἦτο περικοπὴ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας πρὸς ὄφελος τοῦ δήμου; ἢ πρὸς ὄφελος τῶν ἀρίστων; πῶς καὶ ἐν τίνι μέτρῳ περιῆλθεν ἡ κυριαρχία εἰς τὸν δῆμον; καὶ πλεῖστα ἄλλα. Περὶ τῶν ζητημάτων τούτων ἐξηνέχθησαν διάφοροι γινῶμαι, ὑπὸ πολλῶν ἀρχαιολόγων, τινὰς δὲ τούτων ἀναγράφει ἐν ὑποσημειώσει ὁ Γιλβερτ μετὰ παρατηρήσεων περὶ ἐκάστης αὐτῶν. Τελευταίαν ἀναγράφει τὴν τοῦ Busson, τὴν ἀπιθανωτάτην πασῶν, ἄνευ παρατηρήσεως. Ἀκριβῶς δὲ ταύτην ὁ ἐπικριτὴς, μὴ γινώσκων ἂ ἀναγινώσκει, ἐξέλαβεν ὡς παράφρασιν τῆς φράσεως τῆς λυκουργίου ρήτρας.

Εἶδομεν ὅτι ὁ κ. Οἰκονόμος ἀγνοεῖ μίαν τῶν σημασιῶν τῆς λέξεως πολιτείας. Κατάφωρος ὅμως γίνεται ἡ ἄγνοιά του κατὰ τρόπον γελοιοτάτον, ἐκεῖ ὅπου ἐπιχειρεῖ νὰ διδάξῃ τοὺς ἄλλους τί σημαίνει ἡ λέξις. Κατακρίνει δηλ. τὸν κ. Πολίτην γράψαντα ἐν σ. 115: «Τὸ ὑπὸ τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων κατεχόμενον ἔδαφος εἶχεν ἐμβαδὸν 47 περίπου τετραγωνικῶν μιλλίων». Δὲν μᾶς διδάσκει ὅμως πῶς ἔπρεπε νὰ μεταφρασθῇ ἀκριβέστερον καὶ σαφέστερον τὸ τοῦ γερμανικοῦ κειμένου. «Die landschaftliche Grundlage, auf welcher sich der Staat der Athener erhob, umfasste einen Flächeninhalt von 47 □ M.». Πῶς ἡδύνατό τις νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ κράτους ἐν τῇ νεωτερικῇ αὐτοῦ χρήσει (Staat γερμ. état γαλλ.), πῶς ἄλλως ἢ διὰ τοῦ πολιτεία; Ἄλλ' ἀντὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὰ δύνата εἰς αὐτόν, περιορίζεται νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι τὸ πολιτεία κεῖται καὶ ἀντὶ τοῦ πόλις (civitas) καὶ ἀντὶ τοῦ πολιτικὰ δίκαια (jus civitatis). Ἄν ἤνοιγε τὸ πρῶτον τυχὸν λεξικὸν θὰ εὕρισκε καὶ ἄλλας σημασίας, ἃς ἀγνοεῖ. Ἀφοῦ ὅμως ζητεῖ νὰ ἐπιδείξῃ καὶ γνῶσιν τῆς λατινικῆς ἃς μελετήσῃ τὰ ἐξῆς χωρία τοῦ Καίσαρος (Bell. Gall. I, 12): «Omnis civitas Helvetia in quatuor pagos divisa est» καὶ «quae pars civitatis Helvetiae», διὰ νὰ λάβῃ καλλιστην ἀφορμὴν νὰ διδάξῃ καὶ τὸν Καίσαρα ὅτι δὲν εἰξέυρε τί ἐστὶ civitas.

Ἡ ἀδυναμία τοῦ ἐπικριτοῦ πρὸς κατανόησιν ἀρχαίων ἐλληνικῶν κει-

μένων, ἐκ τῶν ἀναφερομένων μάλιστα εἰς τὸν δημόσιον βίον, καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς. Ἐν σ. 140 τῆς μεταφράσεως τοῦ κ. Πολίτου παρατίθεται τὸ ἐξῆς χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους: «προέστησαν γὰρ αὐτῆς (ἥτοι τῆς πολιτείας τῶν Χαλκιδέων, τῆς λεγομένης τῶν Ἱπποβοτῶν) ἀπὸ τιμημάτων ἄνδρες ἀριστοκρατικῶς ἄρχοντες». Ὁ κ. Πολίτης ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ ἐλληνικὸν τοῦτο κείμενον, φρονῶν ὅτι ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ παρανοηθῇ, καὶ ἔγραψεν: «ἥτοι ἀνεβιβάζοντο ὑπὸ τῶν Ἱπποβοτῶν εἰς τὰς ἀρχὰς ὅσοι ὠρισμένον τι ἐτέλουν τιμήμα». Σαφές οὕτως ἐγίνετο ὅτι τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας τῶν Ἱπποβοτῶν ἦτο ὀλιγαρχικόν, καὶ εἶχον οὗτοι τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐκλέγειν τοὺς ἄρχοντας καὶ τοῦ ἐκλέγεσθαι. Ἀλλ' ὁ ἐπικριτὴς παρανοήσας τὸ ἐλληνικὸν κείμενον διδάσκει ὅτι ἔπρεπε νὰ μεταφρασθῇ «ὕπῃρξαν προστάται τῆς πόλεως»· ἥτοι ἐπανελάβε διὰ περιφράσεως τὸ προέστησαν τοῦ ἀρχαίου κειμένου· καὶ οὕτως ἔδειξεν ὅτι ἐνόησεν ἐξαίρετα αὐτό. Δύο τινὰ ἔμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ· πρῶτον μὲν ὅτι οὐδὲν σαφές οὕτω λέγεται περὶ τοῦ σχήματος τῆς πολιτείας τῶν Χαλκιδέων καὶ δεύτερον ὅτι διὰ τῆς χρήσεως τῆς λέξεως προστάται ἐπήνεγκε μεγάλην σύγχυσιν εἰς τὴν ἔννοιαν· διότι τὸ προστάτης εἶναι ὅρος εἰδικὸς τοῦ δημοσίου βίου· προστάται τῆς πόλεως ἢ τοῦ δήμου ὑπῆρχον καὶ ἐν δημοκρατίᾳ, καὶ δὴ συνηθέστατα, ἐλέγοντο δ' οὕτω οἱ δημαγωγοὶ οἱ ἄγοντες τὴν πολιτείαν καὶ ἂν μὴ ἦρχον ἀρχήν τινα.

Ὁ κ. Οἰκονόμος ψέγει ἐπὶ τούτοις τὸν κ. Πολίτην, ὅτι τὸ γερμανικὸν *die attische Geschlechterverfassung* μεταφράζει «ἡ ἀττικὴ σύνταξις τῶν γενῶν», ἐνῶ κατ' αὐτὸν ὤφειλε νὰ εἴπῃ «ἡ σύνταξις τῶν ἀττικῶν γενῶν». Ἀλλὰ τοῦτο ὁ Γερμανὸς θὰ ἔγραφε: «*die Verfassung der attischen Geschlechter*». Βεβαίως θὰ ἦτο ματαιοπονία ἂν ἐπεχειροῦμεν νὰ τῷ ὑποδείξωμεν εἰς τί συνίσταται ἡ διαφορά τῶν δύο φράσεων, διότι τὰ περὶ τῆς συντάξεως τῶν γενῶν ἐν ταῖς ἀρχαίαις πόλεσι θὰ ἦσαν ἀκατάληπτα εἰς αὐτόν. Πιστεύομεν ὅμως ὅτι δι' ἄλλου παραδείγματος θὰ καταστῇ σαφές τὸ πρᾶγμα εἰς αὐτόν. Νομίζει ὅτι οὐδὲν διαφέρει ἂν εἴπωμεν «ἡ ὀργάνωσις τοῦ ἐλληνικοῦ Πανεπιστημίου» ἢ ἂν εἴπωμεν «ἡ ἐλληνικὴ ὀργάνωσις τῶν γερμανικῶν Πανεπιστημίων»; Δυστυχῶς διαφέρει, καὶ πολὺ μάλιστα. Ἀκούων τις τὴν πρώτην φράσιν ἐννοεῖ ὅτι πρόκειται περὶ μιᾶς τινος οἰασθήποτε ὀρ-

γανώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου· ἀλλ' ἀκούων τὴν δευτέραν θὰ καταληφθῇ ἐξ οἴκτου πρὸς τὰ γερμανικὰ πανεπιστήμια, διότι θὰ κατανοήσῃ ὅτι κατέπεσαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ δύνανται νὰ εἰσπηδῶσιν εἰς τὰς ἑδρας αὐτῶν καὶ Οἰκονόμοι.

Γράφει ἐν σ. 27 ὁ κ. Πολίτης : «Τῷ 219 κατεστάθησαν βασιλεῖς ὁ Ἀγησίπολις ἀπὸ τῆς οἰκίας τῶν Ἀγιαδῶν καὶ ὁ Λυκοῦργος ἐκ κοινοῦ γένους». Εἰς τὸν κ. Οἰκονόμον δὲν ἀρέσκει ἡ μετάφρασις, τὴν κατακρίνει καὶ προτείνει ὡς ὀρθοτέραν ἄλλην ἰδικὴν του : «Ὁ Λυκοῦργος εἰς τῶν πολλῶν, τῶν κοινῶν Σπαρτιατῶν». Δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι ἂν ἐπιχειρήσῃ ποτὲ νὰ μεταφράσῃ ἐπιστημονικόν τι σύγγραμμα ὁ κ. Οἰκονόμος, — ἂν καὶ τοῦτο ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τοῦ πιθανοῦ — τοιούτους καὶ ἄλλους παραπλησίους παραλογισμοὺς θὰ ἐμβάλλῃ εἰς τὸ στόμα τοῦ δυστήνου συγγραφέως, ὅστις θὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖράς του. Ὁ Λυκοῦργος λοιπὸν ἦτο εἰς τῶν πολλῶν, τῶν κοινῶν Σπαρτιατῶν, ὁ μεγαλοπράγμων ἀνὴρ, ὁ λαβὼν τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν, καὶ γενόμενος τύραννος τῆς Σπάρτης! Καὶ ὅμως εἰς πάντα ἔχοντα κόκκον κοινοῦ νοῦ εἶναι σαφέστατον τὸ νόημα τοῦ συγγραφέως, θέλοντος νὰ δηλώσῃ ὅτι καίπερ γενόμενος βασιλεὺς ὁ Λυκοῦργος δὲν κατήγετο ἐκ βασιλικοῦ γένους. Εἶχε δ' ὑπ' ὄψιν ὁ συγγραφεὺς τὸν μόνον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἱστορήσαντα τὰ κατὰ τὸν Λυκοῦργον ἐκείνον, τὸν Πολύβιον, ὅστις ἐπίσης κρίνει ἄξιον σημειώσεως ὅτι ὁ Λυκοῦργος δὲν κατήγετο ἐκ βασιλικοῦ γένους : «Λυκοῦργον δὲ βασιλέα κατέστησαν, οὐ τῶν »προγόνων οὐδεὶς ἐτετεύχει τῆς προσηγορίας· ὅς δούς ἐκάστῃ τῶν ἐφόρων »τάλαντον Ἡρακλέους ἀπόγονος καὶ βασιλεὺς ἐγεγόνει τῆς Σπάρτης» (Πολυβ. Δ', λε', 14).

Καταδείξαντες τὰς διαστροφάς, εἰς ἃς προσέφυγεν ὁ ἐπικριτής, τὰ σφάλματα εἰς ἃ ὑπέπεσε καὶ τὴν μωρίαν, ἣν ἐπέδειξε προσπαθῶν ν' ἀνέυρῃ λάθην ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ κ. Πολίτου, καθῆκον ἔχομεν νὰ μνημονεύσωμεν ὅτι πέντε ἐν ὅλῃ ἐκ πασῶν τῶν παρατηρήσεών του εἶναι ὀρθαί, αἱ ἐξῆς.

1. Ἐν σ. 7 κατὰ παραδρομὴν ἐγράφη Ἀριστομένης ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ Ἀριστοδήμου.

2. Ἐν σ. 96 ὁμοίως ἐγράφη Köhler ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ Kirchhoff.

3. Ἐν σ. 4 ἡ φράσις in einem Jahrhunderte währenden

Kampfe, ἐσφαλμένως μετεφράσθη, ὡς νὰ ᾔτο γεγραμμένη : in einem ein Jahrhundert währenden Kampfe.

4. Ἐν σ. 115 τὸ γερμανικὸν Bucht ἐσφαλμένως μετεφράσθη ὁρμος ἀντὶ νὰ μεταφρασθῇ κολπίσκος.

5. Ἐν σ. 9 δὲν ἀπεδόθη ἐν τῇ μεταφράσει ἀκριβῶς ἡ φράσις τοῦ πρωτοτύπου περὶ τῶν ὁρίων τῆς Σπάρτης. Ἄν τοῦτο προῆλθεν ἐκ παρανοήσεως μιᾶς λέξεως, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ κ. Οἰκονόμος, δὲν θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα, καὶ καταλογίζομεν τὴν φράσιν εἰς τὰς ἐσφαλμένας, πρὸς ἀποφυγὴν συζητήσεως. Ἀπλῶς μόνον σημειοῦμεν ὅτι οἱ μαθηταὶ τοῦ κ. Πολίτου ἐνθυμοῦνται, ὅτι ἐκτενῶς οὗτος ὁσάκις περὶ τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Σπάρτης ἐδίδαξε, διέλαβε περὶ τῆς διατάξεως τῆς ῥήτρας τοῦ Λυκούργου, τῆς ὀρίζουσας οὐχὶ τὰ ὅρια τῆς Σπάρτης, ὡς παραδέχονται ὁ τε Γίλβερτ καὶ ἄλλοι, ὧν τὰς γνώμας ἀνεσκεύασεν, ἀλλὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν τόπον τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ ἀνέφερε τὸν κατ' αὐτὸν πιθανὸν λόγον, ὅστις ὑπηγόρευσε τὴν διάταξιν ταύτην. Κυρίως τὸ λάθος τοῦ κ. Πολίτου εἶναι ἄλλο, ὅτι ἐν τοῖς δυοῖς πρώτοις τυπογραφικοῖς φύλλοις τῆς μεταφράσεως μετέβαλεν ἐν τισι τὸ κείμενον ἐνῶ ἐν τοῖς ἐπομένοις ὁσάκις ὅλως διάφορον γνώμην εἶχε τῆς τοῦ συγγραφέως ἐδήλου τοῦτο ἐν ὑποσημειώσει.

Ἄν τὰς παρατηρήσεις ταύτας ἐποίει κριτὴς φιλαλήθης καὶ ἐπιστήμων, οὐδαμῶς ἀμφιβάλλομεν ὅτι ὁ κ. Πολίτης πολλὰς θὰ ὠμολόγει αὐτῷ χάριτας. Ἄλλ' ὅταν προέρχωνται ἐκ καταφώρου ὑβριστικῆς διαθέσεως, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπαναλάβῃ πρὸς τὸν ἐπικριτὴν τοὺς λόγους ἐπιφανεστάτου συγχρόνου Γερμανοῦ φιλολόγου, ὅστις κατακριθεὶς ὅτι ὑπέπεσεν εἰς δεινὰ τινα σφάλματα, λέγει: «Πολλὰκις ἤδη μετὰ συντριβῆς καρδίας ἠναγκάσθην νὰ ὁμολογήσω ὅτι εἶμαι κακὸς διορθωτὴς τῶν βιβλίων μου, ἔχω δὲ προχείρους καὶ πολλὰς δωδεκάδας τυπογραφικῶν παροραματων, τὰ ὅποια εἶμαι πρόθυμος νὰ προσφέρω εἰς τὸν ἔχοντα ὅρεξιν νὰ κάμῃ χρῆσιν αὐτῶν. Ἄλλ' ἂν μὴ ταῦτα, ἄλλα ὅμως δεινὰ λάθη ἀληθῶς διέπραξα, οὕτω λ. χ. οὐ μόνον ἐτύπωσα ἀλλὰ καὶ ἔγραψα δόξην ἀντὶ δόξαν, ἀγωνίζω ἀντὶ ἀγωνίζομαι καὶ ἄλλα ὅμοια. Καὶ αἱ παραδρομαὶ αὗται προέρχονται ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐλαττώματος τοῦ χαρακτηρὸς μου, ἐξ οὗ καὶ τὰ τυπογραφικὰ λάθη. Συναισθάνομαι πληρῆστα ὅμως τὸ ἐλαττωμὰ μου τοῦτο, καὶ αἰσχύνομαι, καὶ προσπαθῶ νὰ

τὸ διορθώσω· ἀλλ' ἐντρέπομαι τὸν ἑαυτὸν μου καὶ μόνον· ἐκείνους δέ, οἵτινες ἐν θριάμβῳ μοι ἐπιδεικνύουσι τὰ τοιαῦτα λάθη μου, οὐδεμίαν ἔχω χρεῖαν νὰ ἐντραπῶ ».

Τοιαύτη ἡ ἐπὶ κρισις ἡ φιλοτεχνηθεῖσα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ κ. Ἀντ. Οἰκονόμου, ἡρτυμένη διὰ περισσῶν ὕβρεων, οἷον : « οἰκτιρμοῦ ἄξιος », « ἄγνοια ἄξια οἴκτου », « ἄνοια τοῦ μεταφράζοντος », « ξύλινος νοῦς » κττ.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐρωτήσωμεν, ἂν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀληθὴς ἐπιστήμη καὶ μάλιστα ὑγιὲς παιδαγωγία, ὅταν καθηγητὴς αὐτοῦ προπηλακίζῃ τὸν συνάδελφόν του κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον καὶ ἐκθεατρίζῃ τὴν μολύνουσαν τὸ φρόνημα αὐτοῦ καὶ τὸ ἦθος ἰδίαν ἑαυτοῦ ἀναγωγίαν ; Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ σπαρῇ εἰς τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς τῆς παιδευομένης νεότητος σέβας ἀρετὴ καὶ μεγαλοφροσύνη ἐκεῖ ἔνθα λειτουργεῖ καθηγητὴς στιγματισθεὶς ὡς λογοκλόπος, ἀνίκανος νὰ γράψῃ ποτὲ μίαν σελίδα, παρανόμως διορισθεὶς καὶ παρανομώτερον ἀναδιορισθεὶς, καθηγητὴς καταβιάσας τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς λειτουργὸν τῆς Θεμίδος νὰ ἐκθέσῃ τὰ κατ' αὐτὸν διὰ σκιερωτάτων χρωμάτων ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει δικαστηρίου ; Τί τὸ ὄφελος τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς λεγομένης ἐπιστήμης ὅπου ἀπέπτῃ ἢ αἰδῶς καὶ διαχέεται ἀπὸ ἐλκῶδων στομάτων καὶ καλὰ μὲν ὁ ἴος τοῦ ἐκφραλισμοῦ καὶ ὁ βόρβορος τῶν ὕβρεων ; Ἡ ἀκοσμία καὶ ἡ ὑπὸ πατρός τινος τῆς Ἑκκλησίας γραφικῶς ὀνομασθεῖσα « ὀχλοκρατία τῶν παθῶν » εἶναι νόσημα δεινὸν καὶ ὀλεθριώτατον, ὅταν μάλιστα ἐνσκήψῃ ἐκεῖ, ὅπου ἔπρεπε νὰ ἐπικρατῶσιν ἡ ἡρεμία καὶ ἡ γαλήνη τῆς ἐπιστημονικῆς ζητήσεως καὶ τῆς πατρικῆς διδασκαλίας ἡ πρᾶξις. Ἡ ἀμάθεια εἶναι ἴσως τὸ ἀβλαβέστατον τῶν ἐλαττωμάτων, διότι αὕτη σπανίως ἐγένετο ἐμποδὼν γενναίων πράξεων καὶ βελτιώσεων. Ἡ χυδαίότης ὅμως καὶ ἀναγωγία τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν παιδείαν τῶν νέων καὶ τὴν κατάρτισιν αὐτῶν εἰς τὸν βίον, ἥτις μόνον διὰ χρηστῶν παραδειγμάτων ἐπιτελεῖται, δὲν εἶναι μόνον τὸ αἰσχιστὸν τῶν νοσημάτων ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀπεργάζεται τὴν διάλυσιν καὶ τὴν ἀπόγνωσιν. Διὰ τοῦτο, ἐὰν ὁ ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως νέος καὶ φιλότιμος ὑπουργὸς ἐπιζητῇ τῷ ὄντι τὴν θεραπείαν τῶν ἐκ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ ἐξαρτωμένων πραγμάτων, ἅτινα ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἐξώκειλαν εἰς ἐκ-

βαρβάρωσιν, δὲν ὀφείλει νὰ πατάξῃ τοσοῦτον τὴν ἀμάθειαν, ὅσον τὸ ἀγοραῖον καὶ ἀνελεύθερον φρόνημα. Ἐφ' ὅσον τὸ ἔλκος τοῦτο λυμαίνεται ἀκαδημαϊκὰς κορυφάς, οὐδὲν ὠφελοῦσιν, ἢ μᾶλλον εἶναι καπνὸς καὶ πομφόλυγες, καὶ νομοσχέδια καὶ προγράμματα καὶ τὰ ἄλλα ἐπὶ τοῦ χάρτου καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος παφλάσματα, δι' ὧν ἀπὸ δεκαετηρίδων ἤδη βουκολούμεθα πάντες καὶ φενακίζομεν ἀλλήλους παιδαριωδῶς καὶ ἀκρίτως.

